⛅ השמש מחייכת? לשון ציורית בתיאורי טבע

כיתה ה' | עברית – חינוך לשוני | 45 דק' | שיעור לפי מעגל הלמידה · מערך למורה

❓ למה משוררים כותבים "הרוח שרה" ולא פשוט "נושבת רוח"?

עיגון בתוכנית הלימודים: הישג נדרש 6 – קריאה והבנה של יצירות ספרות. ציון דרך עד סוף כיתה ו': "הבחנה בשימוש ייחודי במילים ובצירופי מילים בשירה" ו"הבחנה בלשון ציורית ובתרומתה למשמעות היצירה". (תוכנית הלימודים בחינוך לשוני – עברית, יסודי: פרק רביעי – הישגים נדרשים (משרד החינוך))

מטרות

- התלמידים ימיינו 12 משפטים על תופעות טבע לארבע קבוצות: דימוי, מטפורה, האנשה ותיאור ממשי, וינמקו לפי סימן לשוני.
- התלמידים יגדירו דימוי, מטפורה והאנשה ויזהו כל אחד מהם בשיר מתוך רשימת היצירות.
- התלמידים יסבירו מה מוסיף ביטוי ציורי אחד למשמעות או לרגש של השיר, לעומת תיאור ממשי.
- התלמידים יכתבו תיאור של תופעת מזג אוויר בשתי גרסאות – מדעית וציורית – ובגרסה הציורית שני אמצעים לפחות.

מושגים: לשון ציורית · דימוי · מטפורה · האנשה · תיאור ממשי

חומרים: 12 כרטיסי משפטים על תופעות טבע · שיר טבע מתוך רשימת יצירות החובה לכיתות ה'–ו' (לבחירת המורה) מודפס לכל זוג · שלושה צבעי מדגשים · דף "שתי גרסאות": תיאור מדעי / תיאור ציורי · מסך להקרנת הסרטון והסימולטור

מהלך השיעור לפי שלבי מעגל הלמידה

1. פתיחת המעגל – איתור ידע קודם **5 דק'**	*לעורר סקרנות: אותה תופעה – שני תיאורים.* 1. כותבים על הלוח שני משפטים: "נושבת רוח במהירות 40 קמ"ש" ו"הרוח שרה בין העצים". 2. שואלים: "על מה מדברים שני המשפטים? מה ההבדל ביניהם? איזה מהם מתאים לדיווח מזג אוויר, ואיזה לשיר?" 3. שואלים: "מה אתם משערים – למה המשורר בחר לכתוב שהרוח שרה?"
2. התנסות **12 דק'**	*מיון לפני מונחים: התלמידים מגלים סימנים לשוניים בעצמם.* 1. מחלקים לכל זוג 12 כרטיסי משפטים. מבקשים: "מיינו לקבוצות לפי הדרך שבה המשפט מתאר את הטבע. אתם קובעים כמה קבוצות." 2. שואלים זוגות: "מה משותף למשפטים בקבוצה הזאת? איזו מילה עזרה לכם?" (כמו, כ-; פועל של אדם; "הוא" במקום "כמו"). 3. מקרינים את הסימולטור ומבקשים מן הזוגות למיין לארבע הקבוצות שבו ולהשוות למיון שלהם. 4. אוספים על הלוח את הסימנים שהזוגות מצאו לכל קבוצה. 🕹️ **סימולטור:** מיון לשון ציורית: איך המשפט מתאר את הטבע? – חפשו את הסימן: מילת השוואה? "הוא" במקום "כמו"? פעולה של אדם? או תיאור ממשי? (בעמוד השיעור באתר)

3. המשגה **10 דק׳**	*המשגה: דימוי, מטפורה, האנשה ותרומתם למשמעות.* 1. נותנים שמות לקבוצות שנוצרו: דימוי, מטפורה, האנשה, תיאור ממשי – וכותבים את ההגדרות. 2. צופים בסרטון על מטפורה ודימוי ועוצרים אחרי כל דוגמה: "למה זה דימוי ולא מטפורה?" 3. קוראים יחד את שיר הטבע שנבחר. כל זוג מסמן בשלושה צבעים: דימוי, מטפורה, האנשה. 4. שואלים: "מה הביטוי הזה מוסיף? איזו תמונה או איזה רגש הוא יוצר?" ומדגישים: לשון ציורית אינה רק קישוט – היא מוסיפה משמעות. **מושגים:** לשון ציורית – שימוש במילים שלא במשמעות הרגילה שלהן, כדי ליצור אצל הקורא תמונה או רגש. · דימוי – השוואה גלויה בין שני דברים בעזרת מילת השוואה: כמו, כ-, דומה ל-. "העננים כמו כבשים לבנות". · מטפורה – השוואה בלי מילת השוואה – אומרים שדבר אחד הוא דבר אחר. "השלג הוא שמיכה לבנה". · האנשה – מתן תכונות או פעולות של אדם לדבר שאינו אדם. "הרוח שרה", "הים כועס". · תיאור ממשי – תיאור של הדברים כפי שהם, במילים במשמעותן הרגילה – כמו בדיווח מדעי. 🎬 **סרטון:** מטפורה ודימוי (חרות לוביץ׳) – youtube.com/watch?v=cRTE9KF4Rgc
4. יישום – ביצועי הבנה **13 דק׳**	*ביצוע הבנה: כתיבה בשני משלבים על אותה תופעה.* 1. כל זוג בוחר תופעת מזג אוויר: סערה, ברד, ערפל, שרב, קשת בענן או השלג הראשון. 2. גרסה א׳ – תיאור מדעי: שלושה משפטים ממשיים (מה קורה, מתי, מה רואים ומודדים). 3. גרסה ב׳ – תיאור ציורי של אותה תופעה: שלושה–ארבעה משפטים, ובהם לפחות שני אמצעים שונים של לשון ציורית. 4. שני זוגות קוראים את שתי הגרסאות; הכיתה מזהה את האמצעים ומסבירה מה כל אחד מוסיף. **משימה:** בחרו תופעת מזג אוויר. כתבו עליה שתי גרסאות: תיאור מדעי של שלושה משפטים, ותיאור ציורי של שלושה–ארבעה משפטים עם לפחות שני אמצעים (דימוי, מטפורה או האנשה). סמנו את האמצעים בצבע.
5. סגירת המעגל – רפלקציה והערכה **5 דק׳**	*הערכה ורפלקציה.* 1. פותרים את השאלון במסך. 2. שואלים שתיים משאלות הרפלקציה. 3. מזמינים לתלות את שתי הגרסאות זו לצד זו על לוח הכיתה. 📝 **שאלון** (7 שאלות) **ורפלקציה** – בדף לתלמיד.

התאמה לשונות

מתקשים	• למתקשים: שלוש קבוצות בלבד (דימוי, האנשה, ממשי) ושמונה כרטיסים; כרטיס עזר עם מילות ההשוואה כמו, כ-, דומה ל-.
בינוניים	• לבינוניים: מיון 12 כרטיסים לארבע קבוצות, סימון אמצעים בשיר וכתיבת שתי גרסאות.
מתקדמים	• למתקדמים: להפוך דימוי למטפורה ולהפך ולהסביר מה השתנה בתחושה; למצוא בשיר ביטוי שאפשר למיין ליותר מקבוצה אחת ולנמק.

מחוון

- ממיין/ת נכון לפחות 9 מתוך 12 משפטים ומנמק/ת לפי סימן לשוני.
- מזהה בשיר לפחות שני אמצעים שונים של לשון ציורית.
- מסביר/ה מה ביטוי אחד מוסיף למשמעות או לרגש.
- כותב/ת גרסה מדעית ממשית וגרסה ציורית עם שני אמצעים לפחות.

רב-תחומיות

- מדע וטכנולוגיה: הגרסה המדעית מתארת תופעת מזג אוויר במונחים ובמדידות (טמפרטורה, ראות, משקעים), וההשוואה לגרסה הציורית מבליטה את ההבדל בין דיווח מדעי לכתיבה ספרותית.
- אומנות: לשון ציורית יוצרת תמונה בעיני הקורא; התלמידים יכולים לאייר את הביטוי שכתבו ולבדוק אם האיור מעביר את אותה תחושה.

תשובות השאלון: 1–ב · 2–א · 3–ג · 4–ב · 5–א · 6–ב · 7–ב

🌦️ השמש מחייכת? לשון ציורית בתיאורי טבע

שם _____ כיתה _____ תאריך _____

❓ למה משוררים כותבים "הרוח שרה" ולא פשוט "נושבת רוח"?

🕹️ **בסימולטור: חפשו את הסימן: מילת השוואה? "הוא" במקום "כמו"? פעולה של אדם? או תיאור ממשי?**
איזה משפט היה הכי קשה למיין, ולמה?

_____

_____

🛠️ **משימה:** בחרו תופעת מזג אוויר. כתבו עליה שתי גרסאות: תיאור מדעי של שלושה משפטים, ותיאור ציורי של שלושה–ארבעה משפטים עם לפחות שני אמצעים (דימוי, מטפורה או האנשה). סמנו את האמצעים בצבע.

_____

_____

_____

📝 שאלון

1. "השמש כמו כדור אש בשמיים" – מה האמצעי?

◯ האנשה ◯ דימוי ◯ תיאור ממשי

2. "העצים רוקדים ברוח" – מה האמצעי?

◯ האנשה ◯ מטפורה ◯ דימוי

3. "הגשם הוא תזמורת על הגג" – מה האמצעי?

◯ דימוי ◯ תיאור ממשי ◯ מטפורה

4. איזה משפט הוא תיאור ממשי?

◯ הערפל בלע את העיר ◯ הראות ירדה ל-100 מטרים בגלל ערפל ◯ הערפל כמו צמר גפן

5. מה ההבדל בין דימוי למטפורה?

◯ בדימוי יש מילת השוואה, במטפורה אין ◯ במטפורה יש חרוז ◯ אין הבדל

6. מה מוסיפה ההאנשה "הים כועס" לתיאור?

◯ מידה מדויקת של הגלים ◯ תחושה של סכנה ועוצמה ◯ את שם הים

7. לאיזה טקסט מתאים יותר תיאור ממשי?

◯ שיר על הסתיו ◯ דיווח מזג אוויר בעלון בית הספר ◯ סיפור אגדה

🪞 רפלקציה

מה למדתי היום על לשון ציורית?

_____

איזה ביטוי ציורי מהשיעור או מהשיר נשאר לי בראש, ולמה?

מה היה קשה יותר לכתוב – הגרסה המדעית או הציורית? למה?

איפה אני פוגש/ת לשון ציורית מחוץ לשיעור (שירים, פרסומות, דיבור יומיומי)?

מה עוד הייתי רוצה לנסות בכתיבה שלי?

אני יכול/ה...	בטוח/ה	כמעט	עוד לא
אני יכול/ה להבחין בין דימוי, מטפורה, האנשה ותיאור ממשי.			
אני יכול/ה להסביר מה ביטוי ציורי מוסיף למשמעות של שיר.			
אני יכול/ה לכתוב על אותה תופעה בשני סגנונות: מדעי וציורי.			